

Outakosken osakaskunta

Utsjoen kirkonkylän osakaskunta

Tenonlaakson Yrittäjät ry

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Eduskunnan perustuslakivaliokunta

Asiantuntijalausunto, HE 30/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

Esitämme seuraavia muutoksia hallituksen esitykseen (HE 30/2021 vp) eduskunnalle laiksi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta (jäljempänä **Tenojoen voimaansaattamislaki**):

1. Lain 12 §:n erityinen kalastuslupakiintiö poistetaan kokonaan lakiesityksestä.

- Jos erityinen kalastuslupakiintiö säilytetään, niin se on käsiteltävä perustuslain säätämisyjärjestyksessä.
- Mikäli erityinen kalastuslupakiintiö sisällytetään lakiin, niin lakiesitykseen on tehtävä seuraavat muutokset:
 - a. lakiehdotuksen 12 §:n 1 momentista poistetaan ensimmäinen lause ”Kalastussäännön 5 §:n 4 momentissa tarkoitetun kalastuslupakiintiön määrä vahvistetaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella.”
 - Jos ministeriölle vastoin lausuntoamme annetaan mainittu asetuksen anto-oikeus, niin lakiehdotuksen 12 §:n 1 momentista poistetaan jälkimmäinen lause: ”Määrän vahvistamisessa on otettava huomioon muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksossa vakituisesti asuville kalastusoikeuden haltijoille kuuluva osuus alueen kalastusoikeuksista.”
 - b. lakiesityksestä poistetaan 12 §:n 2 momentti: ”Lupakiintiön käyttö on mahdollista ainoastaan muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvan (ulkopaikkakuntalainen) omistukseen perustuvan kalastusoikeuden perusteella.”
 - c. lakiesityksen 12 §:n 3 momentin muutetaan seuraavan sisältöiseksi: Rajajokialueella sijaitsevan kiinteistön kalastusoikeuden haltijalla on oikeus ostaa lupakiintiöstä lupavuorokausia hallitseman kiinteistön osuuslukujen suhteellisen osuuden mukaan lupakiintiöön oikeutettujen kiinteistöjen osuuslukujen yhteismäärästä. Yhtä lupaa varten tarvittava osuusluku saataisiin lupakiintiöön oikeutettujen kiinteistöjen osuuslukujen yhteismäärä jaettuna

myynnissä olevilla luvuilla. Tällä tavoin laskettu osuusluku pyöristettäisiin alaspäin lähimpään täyteen lukuun. Osuuslukuja on mahdollista vuokrata ja yhdistää useamman kiinteistön osuusluvut lupia ostettaessa.”

2. Erityisen kalastuslupakiintiön poistamisen jälkeen lakiesityksen 12 § muutetaan seuraavan sisältöiseksi: ”Ulkokuntalaisille perintönä alueen kalastusoikeuksia saaneille palautetaan kiinteistöille vahvistetut pato-, kulkutus- ja verkkokalastusoikeudet Tenojoessa vastaavassa laajuudessa kuin ne ovat olleet vuoteen 2016 saakka.”
 - Mikäli tässä ei ole mahdollista erottaa perintönä ja kaupalla saatuja omistuksia ja kalastusoikeuksia, niin silloin mainitut verkkokalastusoikeudet tulee palauttaa kaikille ulkokuntalaisille kiinteistöjen ja kalastusoikeuksien omistajille.
3. Mikäli edellä 1- ja 2-kohdissa mainittuja muutoksia ei tehdä, niin esitämme
 - Tenojoen kalastukselle täysrauhoitusta vuodelle 2021. Norja on jo tehnyt tästä Suomelle esityksen.
 - lakiesityksen jättämistä käsittelemättä, koska sillä ei ole enää kiirettä.
 - selvitetään ennen seuraavaa lakiesitystä isojaossa ja vesipiirirajankäynnissä kiinteistöille määritellyt oikeudet, joilla on perustuslain suojaamia oikeuksia.

4. Muilta osin osakaskunnalla ei ole lausuttavaa itse lakiesitykseen asiassa.

Kalatalousalue vastaa Tenojoen kalastuslupien myynnistä. Kalatalousalue muodostuu osakunnista, joiden tehtävänä yhteisalueain 4 §:n mukaan on **huolehtia yhteisen alueen tai yhteisen erityisen etuuden ja aluetta tai etuutta koskevien muiden asioiden hoidosta. Näiltä osin osakaskunnat ovat ainoita oikeudenomistaja.** Kalastuslain 5 §:n mukaan yhteisen vesialueen osakkaalla on oikeus kalastaa vesialueella siten kuin yhteisen vesialueen osakaskunta päättää. Maa- ja metsätalousministeriö ei ole Tenojoen voimaansaattamislain muutosta valmistellessaan kuullut asianmukaisesti osakaskuntia eikä ottanut heidän näkemyksiään mitenkään huomioon. Tämän vuoksi **edellytämme, että eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta sekä perustuslakivaliokunta kutsuvat osakaskuntien edustajat kuultaviksi lakiesitystä käsitellessään.**

Perustelut

Isojaossa ja vesipiirirajankäynnissä määritellyt kiinteistöjen oikeudet

Tenojoen vesistöalueen eli Utsjoen kiinteistöille määritellyt oikeudet on vahvistettu lainvoimaisilla päätöksillä isojaossa ja siihen liittyvällä vesipiirirajankäynnillä. **Vapa- ja viehekalastukselle ja uistelulle Tenojoessa ei ole vahvistettu mitään oikeuksia Utsjoen kiinteistöille.** Tämä ilmenee selvästi vesipiirirajankäyntiä koskevasta Pohjois-Suomen maa- ja vesistöjen osasto 4.4.1989 N:o 1665/Lappi (DN:o 89/1985), jossa on todettu asiasta seuraavaa:

”Useiden asianosaisten vaatimuksissa esiintyy vaatimus nautinnan vahvistamisesta Tenojoen eri osille vapa- ja viehekalastukseen ja uisteluun ylimuistoisena nautintana. Toimitusmiehet katsovat tulleen selvitettyksi, että vapa- ja viehekalastusta sekä uistelua on kalastusmenetelmänä harrastettu Tenojoessa ja sen sivuvesistöissä ylimuistoisesti. Kuitenkin tällaiseen kalastusmenetelmään soveltuvien alueiden rajojen määrittäminen on lähes

mahdotonta, koska kalastustapa on niin liikkuva ja käyttää niin laajoja alueita joesta, että toimitusmiehet eivät ole voineet säädettyjen lakien puitteissa vahvistaa kyseessä olevaa kalastustapaa koskevia nautintoja millekään talolle talon oman lohkokunnan ulkopuolisilla vesialueilla.”

Korkein oikeus on 28.6.1993 Nro 2197 (DN:o M89/247) vahvistanut edellä selostetun Pohjois-Suomen maa- ja vesioikeuden päätöksen ja todennut asiasta seuraavaa:

*”Useat valittajat ovat toistaneet vaatimuksensa, jotka koskevat **uistelua sekä vapa- ja viehekalastusta muun muassa Utsjoessa ja Tenojoessa. Näitä vaatimuksia ei ole sillä tavalla alueellisesti rajoitettu ja yksilöity, että niiden perusteella voitaisiin vahvistaa kiinteistökohtaisia oikeuksia.**”*

Tenojoen voimaansaattamislain 12 §:n erityinen kalastuslupakiintiö koskee nimenomaan vapa- ja viehekalastusta sekä uistelua, johon korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen mukaan ei ole mitään kiinteistökohtaisia oikeuksia. Tällaisia oikeuksia kiinteistöille ei ole korkeimman oikeuden antaman päätöksen jälkeenkään vahvistettu. **Tästä syystä kiinteistönomistajilla Utsjoella ei voi edes teoreettisesti olla kiinteistön omistukseen liittyvää vapa- viehe- tai uistelukalastusoikeutta, joka nauttisi perustuslain 15 §:n mukaista omaisuuden suojaa.** Tällä perusteella lakiesityksessä oleva erityinen kalastuslupakiintiö voidaan poistaa eikä se loukkaa kenenkään perusoikeuksia tai perustuslaillisia oikeuksia.

Isojaossa ja vesipiirirajankäynnissä kiinteistöille on määritelty pato- kulkutus- ja verkko-oikeuksia, jotka on merkitty kiinteistörekisteriin. Nämä oikeudet nauttivat perustuslain 15 §:n omaisuuden suojaa eikä niitä voi ottaa pois ilman lain käsittelyä perustuslain säätämisyjärjestystä. Verkkokalastusoikeuksien palauttaminen kaikille kiinteistön omistajille turvaa täysimääräisesti myös ulkokuntalaisten kiinteistönomistajien perustuslailliset oikeudet ja **samalla turvataan ulkokuntalaisten saamelaisille oikeudet perinteisen Tenon kalastukseen sekä perinteen jatkuminen seuraaville sukupolville.**

Tämä muutos ei lisäisi kalastuspainetta Tenojoella, koska pato-, kulkutus- ja verkkokalastusoikeudet eivät lisääny kiinteistöjä jaettaessa vaan ne vain jakaantuvat useammalle kiinteistölle. Kyseisten oikeuksien kiinteistönomistajien on keskenään sovittava, miten he vuorotellen käyttävät näitä oikeuksia. Emäkiinteistöistä muodostuneilla uusilla kiinteistöillä ei siis ole mahdollista käyttää itsenäisesti ja yksinään näitä isojaossa ja vesipiirirajankäynnissä emäkiinteistöille vahvistettuja oikeuksia.

Tenojoen voimaansaattamislain (176/2017) käsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta (PeVL 5/2017) on todennut, että Tenojoen kalastussopimusta koskevien neuvotteluiden ja sopimuksen voimaansaattamislain valmistelun yhteydessä saamelaisten oikeuksien vaikutusarviointi on toteutettu osin puutteellisesti. Teno-sopimuksen eduskunnan täysistunnossa 14.3.2017 ja 21.3.2017 useat kansanedustajat esittivät toiveita ja vaatimuksia saamelaisten oikeuksien parantamisesta Tenon kalastuksessa.

Vuoteen 2016 saakka ulkokuntalaisilla kiinteistönomistajilla oli mahdollista saada mantaalikalastuslupa, joka oikeutti käyttämään kiinteistön omistukseen perustuvia kalastusoikeuksia. Tämän oikeuden poistaminen vuonna 2017 Tenojoen voimaansaattamislaisissa tarkoitti sitä, että Utsjoelta muuttaneilta saamelaisilta vietiin oikeus harjoittaa perinteistä saamelaista kalastusta eikä heillä ollut mahdollista siirtää sitä enää seuraaville sukupolville.

Erityinen kalastuslupakiintiö tuli voimaan Tenon voimaansaattamislaissa (176/2017) vuonna 2017. Kiintiön keskeisenä **perusteena oli, että sillä turvataan ulkopaikkakunnalla asuvien saamelaisten kalastuskulttuurin säilyttäminen myös Utsjoelta poismuuttaneille saamelaisille.** Käytäntö on osoittanut **lopputuloksen aivan päinvastaiseksi.** Nyt käsiteltävänä olevassa lakimuutoksessa saamelaisten asema ja oikeudet heikkenisivät entisestään.

Maanmittauslaitoksen selvityksen perusteella ulkopaikkakuntalaisessa omistuksessa on noin 44 prosenttia alueen kiinteistöjen manttaaliluvuista ja osakkuuksista. **Ulkokuntalaisten omistuksista perintönä saatua on noin 35 prosenttia ja suurin osa on heistä saamelaisia.** Ulkokuntalaisten omistuksista muilla saannoilla saatua noin 9 prosenttia ja suurin osa heistä lienee **kantasuomalaisia, jotka ovat usein myös aktiivisia urheilukalastajia. Heidän tilansa ovat kooltaan keskimääräistä pienempiä siten, että heillä on kappalemääräisesti 29 prosenttia tiloista ja näillä on vain 9 prosentin osuus manttaaliluvusta.** Ulkopaikkakunnilla asuvien saamelaisten kiinteistönomistajien perinteisenä kalastusmuotona ei ole vapa- viehe- tai uistelukalastus ja siksi he käyttävät vain pienen osan erityisen kalastuslupakiintiön luvista.

Kantasuomalaiset kiinteistönomistajat käyttävät suurimman osan erityisen kalastuslupakiintiön luvista, vaikka heidän omistusosuus on alle 9 prosenttia. Tässä on kiistatta siirretty saamelaisten oikeuksia kantasuomaisille muuttamalla yksittäisiin kiinteistöihin kohdistuvia oikeuksia kollektiivisiksi ja jakamalla ne uudestaan kaikille erityiseen kalastuslupakiintiöön oikeutetuille kiinteistöille. Tämä loukkaa perustuslain lisäksi myös kalastuslain ja yhteisäluelain perusperiaatteita, joiden mukaan oikeudet määräytyvät kiinteistöjen osuuslukujen suhteessa.

Kalastuslain 5 §:n mukaan yhteisen vesialueen osakkaalla on oikeus kalastaa vesialueella siten kuin yhteisen vesialueen osakaskunta päättää. Yhteisäluelain 8 §:n mukaan **osakaskunnan kokouksessa kullakin osakkaalla on osuuttaan vastaava äänioikeus.** Yhteisäluelain 28 a §:n mukaan alueen **käyttö on järjestettävä osuuksien mukaisessa suhteessa sopimalla tai osakaskunnan päättämällä tavalla, jollei kaikkien osakkaiden alueen käyttötarkoituksen vuoksi ole mahdollista käyttää hyväkseen aluetta tarvettaan vastaavassa määrin. Ehdotettu Tenojoen voimaansaattamislain 12 § on ristiriidassa yhteisäluelain 28 a §:n kanssa.**

Alkuperäiskansojen oikeuksia koskevat lukuisat säännökset suojaavat saamelaisten oikeuksia Suomessa. Suomen perustuslain 17 § 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten kulttuurina ja perinteisinä saamelaisina elinkeinoina pidetään poronhoitoa, kalastusta, metsästystä (HE 248/1994 vp ja PeVM 17/1994 vp). **Nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä (HE 30/2021 vp) Tenojoen voimaansaattamislaissa ei ole yhtään viittausta perustuslain 17 §:n 3 momenttiin.** Nyt tehty esitys erityisen kalastuslupakiintiöön liittyvien oikeuksien poistamista Utsjoella asuvilta loukkaa saamelaisten perustuslain 17 §:ssä turvattuja oikeuksia.

Lapin käräjäoikeus vahvisti 6.3.2019 saamelaisten Utsjoella tapahtunutta kalastusta koskevassa asiassa, että uudet kalastussäännökset rikkovat saamelaisten perusoikeuksia rajoittamalla kalastusoikeutta kohtuuttoman paljon. Päätöksestä on valitettu suoraan korkeimpaan oikeuteen, jotta saamelaisten oikeuksista saataisiin nopeutetulla aikataululla ennakkopäätös. Valituksesta huolimatta käräjäoikeuden päätöstä ei voida sivuuttaa saamelaisten oikeuksia arvioitaessa. **Tenojoen voimaansaattamislain muutoksella ei ole mitään akuuttia kiirettä. Lakimuutos heikentää saamelaisten oikeuksia ja siitä syystä asian**

käsittelyä pitää lykätä siihen saakka, että korkeimmassa oikeudessa käsiteltävänä olevasta asiasta saadaan ennakkopäätös.

Edellä selostettu käräjäoikeuden päätös on linjassa Ruotsin korkeimman oikeuden 23.1.2020 päätöksen kanssa. Ruotsissa Girjásin paliskunta (lapinkylä, ruotsiksi sameby) voitti valtion pitkässä oikeustaistossa metsästys- ja kalastusoikeuksista. Korkein oikeuden päätöksen mukaan saamelaisilla poronhoitajilla on oikeus päättää pienriistan metsästyksen ja kalastuksen luvista omalla alueellaan Jällivaaran seudulla Pohjois-Ruotsissa. Saamelaisten oikeudet ovat Pohjoismaissa samansuuntaisia. Lisäksi Suomen ja Ruotsin oikeusjärjestyksillä on yhteinen historiallinen perusta ja siksi edellä selostettu Ruotsin korkeimman oikeuden päätös on huomioitava ennakkopäätöksenä myös Suomessa.

Nyt valmisteilla olevassa Tenojoen voimaansaattamislain muutosten valmistelussa ei ole tehty saamelaisten oikeuksien vaikutusarviota. Sitä ei tehty asianmukaisesti myöskään Tenojoen voimaansaattamislain (176/2017) käsittelyn yhteydessä. Ilman perusteellista saamelaisten oikeuksien vaikutusarviota nyt esitettyä lakimuutosta ei voida käsitellä ja hyväksyä.

Edellä selostetun perusteella on selvää, että ainoa Suomen perustuslakia kunnioittava ja saamelaisten oikeuksia turvaava ratkaisu on

- 1. poistaa lakiesityksessä oleva erityinen kalastuslupakiintiö; ja**
- 2. palauttaa ulkokuntalaisille oikeus käyttää Tenojoella heidän Utsjoella omistamiin kiinteistöille vahvistetut pato-, kulkutus- ja verkkokalastusoikeudet, koska vain niihin on vahvistettu kiinteistöihin liittyviä oikeuksia, jotka nauttivat perustuslaissa turvattua omaisuudensuojaa.**

Utsjoella oleville kiinteistöille vahvistettuja oikeuksia voidaan muuttaa vain uudella vesipiirirajankäynnillä. Ilman sitä vapa- viehe- ja uistelukalastuksella ei voi olla mitään kiinteistöjen omistukseen liittyviä oikeuksia.

Tässä yhteydessä on syytä vielä todeta, että ulkokuntalaisille on koko ajan ollut oikeus käyttää Tenojoen sivuvesistöissä (Utsjoki, Vetsijoki ym.) heidän omistamille kiinteistöille vahvistettuja kalastusoikeuksia täysimääräisesti.

Taustaa Tenon kalastusta koskevasta Suomen ja Norjan välisestä kalastussopimuksesta

Tenon kalastusta on säännelty vuosikymmenien ajan Suomen ja Norjan välisellä kalastussopimuksella. Kummallakin maalla on omat kalastuslakinsa, mutta Tenon kalastukseen sääntelyssä niiden merkitys on toissijainen. **Sopimuksessa on säännökset erikseen vapakalastuksesta ja verkkokalastuksesta.** Nämä kalastusoikeudet ovat olleet valtioiden välisessä sopimuksessa aina selkeästi erillään.

Paikalliset asukkaat ovat Suomen ja Norjan kalastussopimuksen mukaan voineet aina ostaa koko kesän pyyntikauden voimassa olevia hinnaltaan huokeita vapakalastuslupia. Nämä **paikallisten vapakalastusluvut myydään kotipaikan perusteella eikä niillä ole mitään yhteyttä esim. kiinteistön omistukseen.** Ulkokuntalaisille on myyty vuorokausikohtaisia turistilupia.

Verkkokalastuksesta sopimuksessa on ollut omat säännöksensä, joissa on yhtäläiset rajoitukset etenkin kalastusaikoihin ja pyyntitapoihin. Kummallakin valtiolla on omat määräyksensä, keillä on verkkokalastusoikeuksia. Suomessa ne on määritelty isojaossa ja vesipiirirajankäynnissä, kuten aiemmin on selostettu.

Tenojoen kalastussopimuksen (Suomen ja Norjan välinen sopimus kalastuksesta Tenojoen vesistössä SopS 42/2017) vähensi ulkopaikkakuntalaisten Tenojoen vapakalastulupien määrän kolmanneksella aiempaan verrattuna. Lupia myytiin vuoteen 2016 saakka ilman vuosittaisia rajoituksia keskimäärin 33 000 ja **vuodesta 2017 alkaen sekä Norja että Suomi ovat voineet kumpikin myydä enintään 11 000 turistilupaa (5 500 venekalastuslupaa ja 5 500 rantakalastuslupaa. Tämän johdosta lupia ei enää ole riittänyt kaikille Tenolle kalaan haluaville. Tätä niukkuutta jaettaessa Suomessa epäonnistuttiin lähes totaalisesti Tenon voimaansaattamislakia vuonna 2017 säädettäessä.**

Edellä selostetun mukaisesti Suomen käytössä on enintään 11 000 turistilupaa ja erityisen kalastuslupakiintiön luvat sisältyvät tähän kokonaismäärään. Erityisen kalastuslupakiintiön lisääminen vähentää vapaasti myytäviä turistilupia, joiden ostajilla ei ole omia mökkejä eikä veneitä Utsjoella. Tähän ryhmään kuuluvat käyttävät runsaasti paikallisia palveluita. Erityisen kalastuslupakiintiön nostaminen heikentäisi entisestään Tenojoen varrella olevien matkailuyrittäjien toimintaedellytyksiä. Lähes kaikki matkailuyrittäjät ovat saamelaisia.

Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen turistikalastuksen kehittämiskohteet lohikantojen turvaamiseksi ja matkailuyrittäjien

- Virkistyskalastusluville asetettaisiin saaliskiintiöt. Tämä mahdollistaisi lupamäärään nostamisen. Tenon kalastuksessa ”ottiajat” ratkaisevat saalismäärän. Huonoon aikaan voi mennä päiväkausia, ettei kukaan saa mitään. Kun sitten tulee hyvä syönti, niin sama kalastaja voi saada useita lohia hyvinkin monta lyhyessä ajassa.
- Useille satunnaisille turisteille Tenon kalastus on kokemus, joka täytyy kokea kerran elämässä. Heille riittäisi nykyistä 12 tunnin lupaa lyhyempi aika. Osa turistiluvista voitaisiin muuttaa 6 tunnin luviksi. Tämä lisäisi lupien määrää, mutta ei lisäisi kalastuspainetta.

Lausunnon yksityiskohtaiset perustelut hallituksen esityksen (HE 30/2021 vp) lakitekstiin

Perustelut erityisen kalastuslupakiintiön poistamiselle sekä kiinteistöille vahvistettujen pato-, kulkutus- ja verkkokalastusoikeuksien palauttamiselle ulkokuntalaisille on jo edellä selostettu. Samoin on selostettu Utsjoella olevien kiinteistöomistajien sekä saamelaisten perustuslain turvaamia oikeuksia. Näiden lisäksi lausumme lakiesityksen seuraavista kohdista:

Asetuksen anto-oikeuden myöntäminen maa- ja metsätalousministeriölle

Maa- ja metsätalousministeriön loppuvuodesta 2020 lausunnolla olleen Tenojoen voimaansaattamislain hallituksen esitysluonnoksessa esitettiin erityisen kalastuslupakiintiön määrän nostamista 366:lla eli reilulla 10 %:lla aiempaan verrattuna. Aiemmin määrä oli 3 300 ja hallituksen esitysluonnoksessa esitettiin 3 666, mikä olisi vastannut jo 1/3 kaikista virkistyskalastusluvista. **Maa- ja metsätalousministeriön selkeänä tavoitteena on lisätä erityisen kalastuslupakiintiön määriä, minkä vuoksi maa- ja metsätalousministeriölle ei tule antaa oikeutta asetuksella vahvistaa erityisen lupakiintiön määrää.**

Mikäli maa- ja metsätalousministeriölle annetaan oikeus asetuksella vahvistaa erityisen kalastuslupakiintiön määrä ja laissa säilyy maininta, jonka mukaan ”Määrän vahvistamisessa on otettava huomioon muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksossa vakituisesti asuville kalastusoikeuden haltijoille kuuluva osuus alueen kalastusoikeuksista.” Tämä tarkoittaisi faktisesti sitä, että erityisen kalastuslupakiintiön tulisi sisältää 44 prosenttia kaikista Tenojoen Suomen turistiluvista. Jos Suomen käytössä on 11 000 turistilupaa, niin siitä erityisen lupakiintiön määrä olisi 4 840 lupaa eli 1 540 lupaa enemmän kuin vuonna 2020. **Kantasuomalaiset käyttävät suurimman osan erityisen kalastuslupakiintiön luvista eli he saisivat alle 9 prosentin omistusosuudella perusteetonta lisäetua muiden omistajien kustannuksella.**

Jos erityinen kalastuslupakiintiö säilytetään, niin **myös Utsjoella asuvilla kiinteistönomistajilla pitää olla oikeus tämän kiintiön tarkoitamiin kalastuslupiin ja niiden edelleen luovuttamiseen.** Oikeuskanslerin virastoon on vuonna 2019 tehty kantelu siitä, kun Utsjoella asuvat kiinteistönomistajat ovat varanneet lupia erityisestä kalastuslupakiintiöstä ja vuokranneet niitä eteenpäin. Kantelijan mukaan tämä loukkasi ulkopaikkakuntalaisten kiinteistönomistajien perusoikeuksia. **Apulaisoikeuskansleri on 25.3.2020** (Dnro OKV/973/1/2019) todennut päätöksessään seuraavaa:

”En ole kantelun ja saatujen selvitysten perusteella havainnut asiassa sellaista lainvastaista tai muutoin virheellistä menettelyä, joka antaisi aiheutta enempiin toimenpiteisiin.”

Maa- ja metsätalousministeriö on edellä selostetussa asiassa apulaisoikeuskanslerille antamassaan lausunnossa todennut seuraavaa:

”Kantelija on ollut Tenon sopimuksen johdosta tiiviisti yhteydessä ministeriöön, ja ministeriö on perehtynyt yhdistyksen toimittamiin asiakirjoihin, tavannut yhdistyksen edustajia, vastannut tietopyyntöihin ja pyrkinyt löytämään ratkaisuja yhdistyksen esiin tuomiin epäkohtiin.”

Maa- ja metsätalousministeriö on Tenojoen voimaansaattamislain muutosesityksessään päättänyt täysin päinvastaiseen tulokseen kuin ylin oikeusvalvoja ja esittänyt erityisen kalastuslupakiintiöön liittyvien oikeuksien poistamista Utsjoella asuvilta. Tämä ei yllätä ministeriön apulaisoikeuskanslerille antama lausunto huomioiden.

Maa- ja metsätalousministeriö ei ole tietävästi koskaan ollut saamelaisien oikeuksien turvaamisen osalta yhtä aktiivinen ja ratkaisuhakuinen kuin tämän kantelun tehneen henkilön ja kantasuomalaisten ostamalla hankittujen kiinteistön omistajien etujen ajamisessa. **Ministeriön esitys erityisestä kalastuslupakiintiöstä on suora kopio kantelijan oikeuskanslerinvirastoon esittämistä vaatimuksista. Eduskäsittelyssäkin kantelija on kutsuttu kuultavaksi sekä perustuslakivaliokuntaan että maa- ja metsätalousvaliokuntaan.** Utsjoelta ei ole myöskään kutsuttu ketään kuultavaksi valiokuntiin.

Merkittävä osa Utsjoelta muuttaneista saamelaisista eivät omista kiinteistöjä Utsjoella eivätkä siten voi käyttää suoraan omistuksensa perusteella erityisen kalastuslupakiintiötä. Useimmat heistä ovat luopuneet kiinteistöistä sisarustensa tai muiden sukulaisten hyväksi. Nämä saamelaiset ovat voineet saada kalastuslupia erityisestä kalastuskiintiöstä vuokraamalla kalastusoikeuksia kiinteistöjä omistavilta Utsjoella asuvilta sukulaisiltaan. Suurin osa paikkakunnalla asuvista kiinteistönomistajista ovat saamelaisia.

Hallituksen esityksessä (HE 30/2021 vp) esitetty väite paikallisten kalastusoikeuksien vuokraamisesta ja sen aiheuttamasta ylikalastuksesta ym.

Nyt valmisteilla olevan hallituksen esityksessä on kalastusoikeuksien vuokraamisen todettu seuraavaa: ”Tästä on aiheutunut tilanne, jossa paikkakuntalaiset vuokraavat osan kalastusoikeudestaan ja kalastavat edelleen myös itselle jäävällä osuudella. Järjestely mahdollistaa vuokrasopimuksen molempien osapuolten yhtäaikaisen kalastuksen ilman, että kummankaan kalastusoikeuden määrä käytännössä vähenee. Tämä aiheuttaa ylikalastusta suhteessa kalastusoikeuden määrään ja loukkaa ulkopaikkakuntalaisten omistajien omaisuudensuojaa pienentämällä heille kohdennetun kiintiön määrää paikkakuntalaisen kalastusoikeuden perusteella. Kiintiöön kuuluvan luvan saisi edelleen ostaa ulkopaikkakuntalaiselta vuokratun kalastusoikeuden perusteella.”

- Paikkakuntalaisten vapakalastusoikeus Tenolla perustuu paikkakunnalla asumiseen ja he saavat kalastaa tämän lisäksi he voivat pato-, kulkutus- ja verkkokalastaa, jos heillä on kiinteistönomistuksen perusteella tällainen oikeus. Jos he luovuttavat kiinteistönomistukseen perustuvat pato-, kulkutus- ja verkkokalastusoikeudet, niin eivät he enää voi käyttää näitä oikeuksia. Sen sijaan he voivat tämän jälkeenkin vapakalastaa paikkakunnalla asumisen kautta saamansa oikeuden perusteella. Tässä mielessä hallituksen esityksessä maininta ”paikkakuntalaiset vuokraavat osan kalastusoikeudestaan ja kalastavat edelleen myös itselle jäävällä osuudella” on virheellinen väite.
- Törkeänä voidaan pitää sitä virheellistä väitettä se, että paikallisten vuokraamat kalastusoikeudet aiheuttaisivat ylikalastusta. Erityisen kalastuslupakiintiön määrä on vakio eikä sillä ole merkitystä, onko lupa lunastettu ulkokuntalaisen vaiko paikkakuntalaisen kiinteistönomistajan osakkuusluvuilla. Pato-, kulkutus- ja verkkokalastusoikeudet Tenojoella eivät lisääny kiinteistöjä jaettaessa tai oikeuksia vuokraamalla. Aiemmin tässä lausunnossa on selostettu sitä, että emäkiinteistöistä muodostuneilla uusilla kiinteistöillä ei ole mahdollista käyttää itsenäisesti ja yksinään näitä isojaossa ja vesipiirirajankäynnissä emäkiinteistöille vahvistettuja oikeuksia. Näin ollen kiinteistöihin liittyvien kalastusoikeuksien vuokraaminen ei voi aiheuttaa ylikalastusta.
- Tässä kohtaa on nostettu esiin ulkopaikkakuntalaisten kiinteistön omistajien omaisuudensuoja. Vapa- viehe- ja uistelukalastuksella ei ole mitään yhteyttä kiinteistöjen omistukseen, joten mitään omaisuudensuojan loukkaustakaan ei voi olla. Vain verkkokalastusoikeudet ovat kytköksissä kiinteistön omistukseen. Tältä osin asiaa on selostettu aiemmin tässä lausunnossa.

Lakiesityksessä määritellyt osakkuusluvut erityisen kalastuslupakiintiön luvulle

Osakaskunta muistuttaa tässä yhteydessä ensinnäkin sen jo aiemmin tässä lausunnossa esittämänsä perustelut siitä, että erityistä kalastuslupakiintiötä ei tulisi olla ollenkaan. Jos se kuitenkin vastoin perustuslakia säädetään, niin osakaskunta lausuu osakkuuslukujen osalta seuraavaa:

Lakiesityksen mukaan 0,5 osakkuusluvulla on mahdollista lunastaa yksi lupa erityisestä lupakiintiöstä ja seuraaviin lupiin vaaditaan 6 yksikön osakkuuslukua. Tätä on perusteltu hallituksen esityksessä (HE 30/2021 vp) mm. seuraavasti: ”Kynnysarvon määrittäminen on haastavaa, sillä kalastusoikeuksien omistus jakaantuu alueen kiinteistöjen kesken hyvin epätasaisesti muutaman suuren kiinteistön omistaessa huomattavan osuuden koko yhteisen

vesialueen kalastusoikeudesta, minkä lisäksi on suuri joukko kiinteistöjä, joiden omistusoosuus on hyvin pieni. Jos kynnysarvoa ei olisi lainkaan tai jos se olisi hyvin matala, lupien ostomahdollisuus kasvaisi siinä määrin, että lupia riittäisi vain nopeimmille luvanostajille ja suuri osa lupien ostoon oikeutetuista kiinteistöistä jäisi kokonaan ilman lupaa. Jos kynnysarvo puolestaan olisi hyvin korkea, esimerkiksi 20, vain varsin suuret tilat saisivat oikeuden ostaa useamman kuin yhden luvan kalastuskaudessa”.

Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen, 15 §:n omaisuudensuojan ja 17 §:n kulttuuristen oikeuksien perusteella ei ole mahdollista, että asettaa osakkuuslukujen kynnysä lakiesityksessä mainitulla tavalla. Ne suosivat selvästi pienten kiinteistöjen ”mökkitonttien” omistajina olevia kantasuomalaisia ja se lisäisi kalastuspainetta Tenolla, mikä ei ole Tenon lohien suojelun kannalta hyväksyttävää. Hallituksen esityksessä mainittu perustelu ”vain varsin suuret tilat saisivat oikeuden ostaa useamman kuin yhden luvan kalastuskaudessa” kohdistuu selkeästi **saamelaisiin, joilla on omistuksessaan selvästi kantasuomalaisia suuremmat kiinteistöt. Näihin kiinteistöihin liittyviä oikeuksia ei voida siirtää kantasuomalaisten muiden kiinteistön omistajien hyväksi.** Mikäli hyväksyttäisiin lakiesityksen periaate käyttämättä jätettävien oikeuksien siirtyminen muiden kiinteistönomistajien hyväksi, niin silloin myös pato-, kulkutus- ja verkkokalastusoikeuksien osalta pitäisi hyväksyä sama periaate. Tämä johtaisi aivan kestävämpään tilanteeseen.

Utsjoen neljässä osakaskunnassa osakkuuslukujen yhteismäärä on noin 68 000, josta paikkakuntalaisten hallussa noin 38 000 ja ulkokuntalaisilla noin 30 000. Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen ja 15 §:n omaisuudensuojan perusteella erityisen kalastuslupakiintiön luvat pitää jakaa suoraan osakkuuslukujen mukaisessa suhteessa seuraavasti:

- jos oikeus on kaikilla Utsjoella omistetuilla tiloilla, niin jakajana tulee käyttää osakkuuslukujen yhteismäärää 68 000. Tämän mukaisesti yhden kalastuslupan lunastamiseen edellytettäisiin 20 (pyöristetty luvusta 20,6) osakkuuslukua, jos myytäviä lupia on 3 300 (vuoden 2020 luku).
- jos oikeus on vain ulkokuntalaisten omistetuilla tiloilla (44 %), niin jakajana tulee käyttää osakkuuslukujen yhteismäärää 30 000. Tämän mukaisesti yhden kalastuslupan lunastamiseen edellytettäisiin 9 (pyöristetty luvusta 9,1) osakkuuslukua, jos myytäviä lupia on 3 300 (vuoden 2020 luku).
- koska kalastusoikeudet ovat vuokrattavissa, niin pienet tilat voisivat vuokrata toisilleen oikeuksia, jotta saavat riittävän suuren osakkuusluvun ja saavat luvan edellyttämän osakkuuslupan täyteen.

Tenon kalastusluvista saaduista tuloista kalastuskunnat tulouttavat merkittävän osakastiloille osakkuuslukujen mukaisessa suhteessa. Erityisen kalastuslupakiintiön luissa ensimmäinen lupa myönnetään 0,5 osakkuusluvulla eli pienet tilat saavat tästä selvää etua eikä tätä jo kertaalleen saatua etua huomioida kalastuslupatuloja jaettaessa. Näistä tiloista suurin osa on muiden kuin saamelaisten omistuksessa eli näitä omistajia suositaan perusteettomasti saamelaisten kustannuksella.

Saamelaisten oikeudet

Hallituksen esityksessä (HE 30/2021 vp) ainoana saamelaisten oikeuksia parantava seikkana on mainittu paikkakuntalaisten alle 18-vuotiaiden maksuton kalastuslupa.

Vuonna 2020 paikkakuntalaisten alle 18-vuotiaiden lupa maksoi 40 euroa/kalastuskausi. Taloudellisessa mielessä kyse on todella vähämerkityksellisestä uudistuksesta paikkakunnalla asuville saamelaisille. Mikäli oikeasti haluttaisiin vaalia saamelaisen kalastuskulttuurin välittymistä sukupolvelta toiselle, niin silloin tulisi maksuton kalastuslupa myöntää kaikille alle 18-vuotiaille saamelaisille lapsille asuinpaikasta riippumatta, mikäli heidän vanhemmat tai isovanhemmat ovat syntyään Utsjoelta. Utsjoeltakin saamelaiset ovat joutuneet muuttamaan opiskelun ja työn takia ympäri Suomea eikä heillä nykyisen Tenojoen kalastussäännösten perusteella ole mahdollisuutta välittää saamelaista kalastuskulttuuria sukupolvelta toiselle.

Alle 18-vuotiaille paikkakuntalaisille lapsille esitetty maksuton kalastuslupa on vain keppihevonen, jonka perusteella saadaan hyvänolontunne siitä, että saamelaisten oikeudet olisi otettu huomioon lakiesityksessä. Muutoin säännössä on kavennettu saamelaisten kiinteistönomistajien oikeuksia jopa siinä määrin, että saamelaisten osalta perustuslain omistuksensuoja ja yhdenvertaisuus eivät toteudu. Valitettavasti nytkin esillä olevan hallituksen esityksen toteuttaminen johtaa saamelaisten oikeuksien heikennykseen ja kaventaa saamelaisten mahdollisuuksia säilyttää saamelainen kalastuskulttuurin sekä saada kalastuksesta ja siihen nojautuvasta kalastusmatkailusta elantonsa.

Tenon matkailuyrittäminen

Esityksessä on todettu, että luvanmyynnin sujuvalla toteuttamisella on suuri merkitys etenkin alueen matkailuyrittäjille, joille Tenojoen kalastusmatkailu on merkittävä elinkeino. Hallituksen esityksen (HE 30/2021 vp) heikentäisivät matkailuyrittäjien toimintamahdollisuuksia aiempaan verrattuna.

Tenon kalastuksesta saatavat matkailutulot ovat pudonneet 9 milj. eurosta 4,5 milj. euroon vuonna 2017 voimaan tulleilla Tenon kalastuslupan sääntelyllä ja lupapolitiikalla. Suurin osa alueen matkailuyrittäjistä ovat saamelaisia kiinteistönomistajia. Ilman heillä tähän saakka ollutta oikeutta vuokrata kalastusoikeuksiaan asiakkailleen, matkailutulot olisivat tippuneet vielä selvästi enemmän. **Nyt lausunnolla olevassa lakiesityksessä paikallisilta matkailuyrittäjiltä poistettaisiin kalastusoikeuksien vuokraaminen erityisen kalastuslupakiintiön osalta.** Tämä olisi viimeisin niitti monen saamelaisen matkailuyrittäjän sivuelinkeinolle. Utsjoelta on käytännössä mahdotonta löytää korvaavaa työtä matkailuelinkeinolle.

Utsjoella 29.3.2021

Ilmari Tapiola, puheenjohtaja

Mika Aikio, puheenjohtaja

Vuokko Mikkola, puheenjohtaja

Outakosken Osakaskunta

Utsjoen kirkonkylän osakaskunta

Tenonlaakson Yrittäjät ry

ilmari.tapiola@pp.inet.fi

puh. 040-833 4813